

IZZIVI OZN PRI UVELJAVLJANJU ODGOVORNOSTI ZAŠČITITI**

Povzetek. Namen tega prispevka je nasloviti ključne izzive Organizacije združenih narodov pri uresničevanju odgovornosti zaščititi (Responsibility to Protect – R2P) in osvetliti vlogo Slovenije pri tem. Po kratkem prikazu zgodovinskega razvoja sledi ocena vsebine njegovo tristebne strukture R2P ter mehanizmov, ki naj zagotovijo njegovo operacionalizacijo v praksi. Slovenija od samih začetkov podpira sprejem R2P in njegovo polno uveljavitev v praksi, zato so na ustreznih mestih ocenjeni tudi prispevki države in njene akademske javnosti pri uveljavljanju in širjenju zavesti o R2P v prvi dekadi. Na koncu je podan pregled osrednjih izzivov, s katerimi bo soočen nadaljnji razvoj R2P za njegovo polno uveljavitev v praksi in opredelitev v doktrini.

Ključni pojmi: odgovornost zaščititi (R2P), Organizacija združenih narodov (OZN), suverenost, človekove pravice, pravica veta, Slovenija

Uvod

Organizacija združenih narodov (OZN) se vse od svoje ustanovitve dalje nahaja med Scilo in Karibdo oboroženega posredovanja in nemočnega opazovanja v situacijah, ko se v posamezni državi odvijajo množična grozodejstva. Pri tem se sooča z iskanjem odgovorov na zahtevna politična in etična vprašanja, vsaka odločitev glede odziva pa mora biti skladna z mednarodnim pravom, predvsem z nekaterimi temeljnimi načeli Ustanovne listine OZN¹ (UL OZN), torej načeli spoštovanja suverene enakosti držav članic, mirnega reševanja sporov, prepovedi uporabe in grožnje s silo, nevmešavanja ter spoštovanja temeljnih človekovih pravic in svoboščin (1. in 2. člen UL OZN). Prav iskanje rešitev, ki naj zmanjšajo napetost med politiko in etiko, je najvztrajnejše v mednarodnem pravu (Türk, 2010: 7) in dokončnih odgovorov še ni slutiti.

* Dr. Vasilka Sancin, docentka na Pravni fakulteti, Univerza v Ljubljani.

** Izvirni znanstveni članek.

¹ Ur. l. RS. št. 2/2014-MP št. 1.

V obdobju hladne vojne do večjih premikov pri iskanju sistemskih odgovorov na množične kršitve človekovih pravic ni prišlo, kot tudi ni prišlo do razkritij grozodejstev večjega obsega. Temu je botrovalo tudi dejstvo, da je bila nevarnost izbruha tretje svetovne vojne v primeru kakršnega koli posredovanja v interesno sfero nasprotnega bloka, prevelika. Po padcu berlinskega zidu pa so se nato v zgolj nekaj letih odvila grozodejstva, ki so šokirala svetovno javnost, predvsem genocida v Ruandi in Srebrenici, kar je pospešilo razprave o potrebnih spremembah, ki naj uresničijo prevečkrat slišani rek: "Nikoli več!"².

Tako je bilo potrebnih dolgih 60 let od ustanovitve OZN, da so njene članice 16. septembra 2005 na svetovnem vrhu brez glasovanja sprejele Sklepni dokument (*World Summit Outcome Document*), v katerem so se zavezale k uresničevanju Odgovornosti zaščititi (*Responsibility to Protect* ali krajše R2P, včasih tudi RtoP). Do preboja je prišlo zaradi součinkovanja več dejavnikov, predvsem nezaupanja v koncept humanitarne intervencije, njene številne negativne konotacije in možnosti zlorab ter nujnosti ukrepanja v primeru najhujših grozodejstev. To je za mednarodno skupnost, zasnovano na premisah Vestfalskega kongresa, pomenilo tektonski premik od razumevanja suverenosti kot pravice k razumevanju suverenosti kot odgovornosti do posameznikov. R2P je bila torej zasnovana z namenom spremeniti stanje zgolj "nemočnega" opazovanja mednarodne skupnosti, ko stotisoči izgubljajo svoja življenja zaradi človekovega sprevrženega delovanja (Sancin, 2010: 29).

Namen tega prispevka je nasloviti ključne izzive OZN pri uresničevanju R2P in osvetliti vlogo Slovenije pri tem. Po kratkem prikazu zgodovinske perspektive sledi kritična ocena vsebine R2P ter pregled mehanizmov, ki naj zagotovijo njeno uresničevanje v praksi. Glede na to, da Slovenija že od samih začetkov podpira sprejem R2P in njegovo polno uveljavitev v praksi, so na ustreznih mestih prikazani tudi prispevki države in njene akademske javnosti pri uveljavljanju in širjenju zavesti o R2P v njegovi prvi dekadi.

Na poti k R2P

Zgodovina je polna bridkih zgodb o množičnih grozodejstvih, ki so prizadela prebivalce določenih območij ali cele narode, saj se je vedno zastavljalo vprašanje, kakšna naj bo reakcija mednarodne skupnosti. Tudi dandanes še vedno prevladuje prepričanje, da je načelo teritorialne suverenosti držav in njej ustrezajoče prepovedi vmešavanja drugih v zadeve, ki so po svojem bistvu stvar pristojnosti teritorialne države, temeljni postulat

² "Nikoli več" je odmevalo že na nürnberskih sojenjih nacističnim zločincem zaradi holokausta nad židovskim prebivalstvom (Sancin, 2010: 29).

sodobnih mednarodnih političnih in pravnih odnosov. Po eni strani pasivnost nasprotuje etičnim zahtevam človečnosti, aktivno, zlasti vojaško poseganje, pa utegne pomeniti kršitev mednarodnega prava in še pomembneje, morda ne pomeni resničnega izboljšanja za prizadeto prebivalstvo. Mnoge oblike političnega vmešavanja in vojaške intervencije so namreč prinesle ljudem dodatno trpljenje in ne olajšanja in varnosti, kakršna so pričakovali (Türk, 2010: 7).

Kot možna rešitev za razvozlanje tega gordijskega vozla se je začel razvijati koncept humanitarne intervencije³, ki pomeni vojaški poseg za ustavitev množičnih grozodejstev. Kljub temu praksa držav⁴ občasnih in selektivnih primerov in spremljajoča pravna zavest – dva elementa, ki morata biti kumulativno izpolnjena – ne zadostujeta za trditev, da gre za pravilo običajnega prava, ki dovoljuje izjemo od siceršnje prepovedi uporabe sile (Sancin, 2010: 69–73). Kljub morebitni legitimnosti humanitarnega posredovanja v določenih situacijah v času OZN pa tovrstna praksa ostaja nezakonita.⁵ Razlogov za zavrnitev koncepta humanitarne intervencije je več, od dejstva, da gre za neodobreno uporabo sile, možnosti za zlorabo humanitarnih namenov, saj je kot možnost na voljo samo velikim silam, ki v veliki meri zasledujejo tudi lasten politični interes, do dejstva, da se humanitarna intervencija osredotoča na fazo reakcije na grozodejstva, zanemarja pa preventivo in obnovo družbe po koncu nastale krize. Zato se je, zlasti po polomu, ki so ga OZN doživeli v Ruandi in Srebrenici, začela razvijati doktrina R2P,⁶ ki je skušala upoštevati pretekle izkušnje in najti odgovore na ključna vprašanja prihodnosti.

Pomemben korak v smeri oblikovanja R2P pomeni poročilo nekdanjega generalnega sekretarja OZN Kofi Annana iz leta 2000 (We the peoples: the

³ Med zgodovinskimi primeri t. i. humanitarnih intervencij pred sprejemom UL OZN velja omeniti zlasti intervencijo Anglije, Francije in Rusije v Grčiji leta 1827, intervencijo Francije v Siriji leta 1860, intervencije evropskih sil za zaščito nemočnega prebivalstva v Otomanskem imperiju v letih 1827–1908, intervencijo Avstrije, Francije, Italije, Prusije in Rusije za zaščito krščanskega prebivalstva na Kreti v letih 1866–1868, grško, bolgarsko in srbsko intervencijo v Siriji leta 1912. Podrobneje v Sancin (2010: 52–53).

⁴ Omeniti gre belgijsko intervencijo v Kongu leta 1961, indijsko intervencijo v Vzhodnem Pakistanu leta 1971, vietnamsko intervencijo v Kambodži leta 1978, tanzanijsko intervencijo v Ugandi leta 1979, intervencijo Ekonomske skupnosti zahodnoafriških držav v Liberiji leta 1990 ter intervencijo zveze NATO zaradi situacije na Kosovu leta 1999. Podrobneje v Sancin (2010: 53–69).

⁵ Neodvisna mednarodna komisija za Kosovo je sklenila, da je bila intervencija nezakonita, ker ni imela odobritve Varnostnega sveta OZN, a legitimna, saj so bila predhodno izčrpana vsa diplomatska sredstva in je osvobodila zatirano kosovsko prebivalstvo izpod represije srbskih oblasti. Glej: *Independent International Commission on Kosovo* (2000).

⁶ Poleg humanitarne intervencije, ki je v določeni meri vplivala na razvoj odgovornosti zaščititi, je treba omeniti še vsaj Kouchmerjev koncept o pravici intervenirati, Blairovo doktrino glede opredelitve suverenosti kot odgovornosti, koncept človekove varnosti, predvsem pa Dengov koncept, ki je najpomembneje vplival na nastanek odgovornosti zaščititi in ga je povzel tudi nekdanji generalni sekretar OZN Kofi Annanov svojem nagovoru Generalni skupščini OZN, ko je opozoril, da je treba pojem suverenosti opredeliti na novo. Več o tem glej Sancin (2010: 78–84) in Mrdaković (2009: 16–18).

role of the United Nations in the twenty-first century 2000), kjer je članice OZN pozval k reševanju napetosti med suverenostjo in človekovimi pravicami in poudaril, da sta načeli suverenosti in nevmešavanja zlasti pomembni za majhne in šibke države. Na njegov poziv se je odzvala vlada Kanade in oblikovala Mednarodno komisijo za vprašanje intervencije in državne suverenosti (*International Commission on Intervention and State Sovereignty* – ICISS), ki je leta 2001 objavila za razvoj R2P ključno poročilo z naslovom "The Responsibility to Protect".⁷ Bistvo poročila je predlog vzpostavitve treh povezanih odgovornosti za naslavljanje množičnih grozodejstev (katerih nabor, drugače kot pri leta 2005 sprejetemu R2P, ni končno zamejen), ki so: odgovornost preprečiti, odgovornost reagirati in odgovornost obnove, pogosto omenjene tudi kot trije stebri R2P (kar v doktrini in praksi še danes ustvarja zmedo v primerjavi s tremi stebri R2P, določenimi leta 2005). Glede ukrepov, ki vključujejo uporabo oborožene sile, poročilo ICISS kot izhodiščno načelo predlaga pravični razlog ter štiri previdnostna merila za njihovo uporabo (pravi namen, zadnje sredstvo in skrajni ukrep, sorazmernost in razumno pričakovanje). Še bolj kočljiv pa je predlog ICISS stalnim članicam Varnostnega sveta OZN (VS OZN) glede tako imenovane konstruktivne vzdržanosti, po kateri naj bi se stalna članica v zadevi, ko ne gre za njene vitalne interese, vzdržala veta in s tem ob siceršnji zadostni podpori omogočila sprejem resolucije, ki bi naložila potrebne ukrepe za zaščito ogroženega prebivalstva. Tudi ICISS pa ni ponudila končnega odgovora na vprašanje kaj se zgodi, če VS OZN ne sprejme potrebnih ukrepov, ki tako ostaja neodgovorjeno tudi po sprejemu R2P leta 2005.⁸

Pomembni poročili, kot predhodnici sprejemu R2P leta 2005, sta tudi poročilo Visokega panela za grožnje, izzive in spremembe z naslovom Varnejši svet: naša skupna odgovornost (*A more secure world: Our shared responsibility 2004*) in Annanovo poročilo V večji svobodi (*In Larger Freedom*) (Annan, 2005). Pri prvem je zanimivo, da Visoki panel predlaga nekoliko blažje omejitve uporabe veta in predvideva uvedbo t.i. indikativnega glasovanja, pri katerem bi članice VS OZN lahko pozvale k javni opredelitvi ostalih članic glede predlaganih ukrepov, kar naj bi pripomoglo k odgovornejši uporabi pravice veta. Pomenljiva je tudi uvrstitev R2P v poglavje o kolektivni varnosti in sklop o uporabi sile, kar bi lahko kazalo na poskus ponovne opredelitve humanitarne intervencije (Bellamy, 2009: 76). Annan pa je R2P umestil v poglavje o pravni državi, kar poudarja, da bistvo R2P ni zgolj v uporabi sile, ampak primarno v uporabi vseh različnih ukrepov in mehanizmov, ki jih država sama lahko sprejema za zaščito prebivalstva, v nasprotnem primeru pa pride do prenosa odgovornosti na

⁷ O sestavi, delu komisije in nastajanju poročila glej Sancin (2010: 84–86).

⁸ Več o vsebini poročila ICISS glej npr. Sancin (2010: 86–96).

mednarodno skupnost. Povedno pa je dejstvo, da obe poročili vzpostavljata VS OZN kot edini subjekt, pristojen za odobritev prisilnih ukrepov v skladu z UL OZN.

Sprejem R2P na Svetovnem vrhu OZN leta 2005 in kritične točke njegove vsebine

Ves čas pogajanj (od marca do avgusta 2005) o vključitvi R2P v Sklepni dokument je bilo jasno, da bo R2P deležen kritik zaradi nasprotovanja humanitarni intervenciji z očitki zahodnemu intervencionizmu.⁹ Vsem zapletom in zahtevnim pogajanjem navkljub je bila R2P naposled formalno sprejeta brez glasovanja na 60. zasedanju Generalne skupščine OZN septembra 2005 v 138. in 139. odstavku Sklepnega dokumenta.

138. Vsaka posamezna država ima odgovornost zaščititi svoje prebivalstvo pred genocidom, vojnimi hudodelstvi, etničnim čiščenjem in hudodelstvi zoper človečnost. Ta odgovornost obsega preprečevanje teh hudodelstev, vključno z njihovim spodbujanjem, s primernimi in potrebnimi sredstvi. To odgovornost sprejemamo in bomo ravnali v skladu z njo. Mednarodna skupnost naj ustrezno spodbuja države in jim pomaga pri izpolnjevanju te odgovornosti ter podpira Združene narode pri vzpostavljanju zmogljivosti zgodnjega opozarjanja.

139. Mednarodna skupnost ima tudi odgovornost, da prek Združenih narodov uporabi primerna diplomatska, humanitarna in ostala miroljubna sredstva v skladu s VI. in VIII. poglavjem Ustanovne listine, da bi pomagala zaščititi prebivalstvo pred genocidom, vojnimi hudodelstvi, etničnim čiščenjem in hudodelstvi zoper človečnost. V zvezi s tem smo pripravljene sprejeti pravočasne in odločne kolektivne ukrepe prek VS, v skladu z Ustanovno listino, vključno s VII. poglavjem, na podlagi vsakega posameznega primera ter, kadar je to primerno, v sodelovanju z ustreznimi regionalnimi organizacijami, če miroljubna sredstva ne bi zadostovala in državne oblasti očitno ne ščitijo svojega prebivalstva pred genocidom, vojnimi hudodelstvi, etničnim čiščenjem in hudodelstvi zoper človečnost. Poudarjamo potrebo, da Generalna skupščina nadaljuje z obravnavo odgovornosti zaščititi prebivalstvo pred genocidom, vojnimi hudodelstvi, etničnim čiščenjem in hudodelstvi zoper človečnost ter njenih posledic, upoštevajoč načela Ustanovne listine in mednarodno pravo. Nameravamo se tudi zavezati, kot je to primerno in potrebno, da bomo pomagali državam pri gradnji zmogljivosti za

⁹ O tem kdo naj bi interveniral v situacijah t.i. humanitarne intervencije glej Pattison (2010) in Abiew (2010).

zaščito njihovega prebivalstva pred genocidom, vojnimi hudodelstvi, etničnim čiščenjem in hudodelstvi zoper človečnost ter tistim, ki so v nevarnosti, preden krize in konflikti izbruhnejo.” (op. prevod avtorice).

Ob analizi obeh odstavkov Sklepnega dokumenta opazimo, da so države članice OZN izbrale konvencionalen pristop, ki *de iure* v ničemer ne izstopa iz okvirov UL OZN. R2P tako temelji na treh enakovrednih stebrih.¹⁰ Prvi steber vključuje odgovornost države zaščititi lastno prebivalstvo pred izvajanjem genocida, vojnih hudodelstev, etničnega čiščenja ter hudodelstev zoper človečnost in spodbujanjem le-teh, drugi steber terja zavezo mednarodne skupnosti pomagati državam pri izpolnjevanju te odgovornosti, tretji steber pa naslavlja odgovornost držav članic OZN ukrepati pravočasno in odločno v skladu s VI. (Mirno reševanje sporov) in VIII. poglavjem (Regionalni dogovori) ter pripravljenost izvesti kolektivno akcijo v skladu s VII. poglavjem (Ukrepi v primeru ogrožanja miru, kršitve miru in agresivnih dejanj) UL OZN, pod pogojem, da država očitno ne štiti lastnega prebivalstva.

Kratko je moč povzeti, da gre pri R2P za štiri grozodejstva (genocid, vojna hudodelstva, etnično čiščenje ter hudodelstva zoper človečnost)¹¹, tri stebre (primarna odgovornost države, pomoč mednarodne skupnosti prizadeti državi in ukrepanje držav mednarodne skupnosti v primeru neuspeha prvih dveh stebrov) ter dve (+1) odgovornosti (prevenција, reakcija (+1 obnova)). Odgovornost obnove namreč ni bila vključena v relevantna odstavka Sklepnega dokumenta, je pa v tem pogledu pomembna ustanovitev Komisije za izgradnjo miru, kot pomožnega organa Generalne skupščine in VS OZN.¹²

Ob pravilnem razumevanju R2P njeno bistvo leži v prvem stebri, torej primarni odgovornosti vsake države, da štiti svoje prebivalstvo pred množičnimi grozodejstvi. Tako R2P tudi nikakor ne posega v suverenost držav, temveč jo s priznavanjem primarne pristojnosti države, da skladno z doseženimi standardi in za to državo zavezujočimi obveznostmi s področja človekovih pravic skrbi za lastno prebivalstvo, dejansko krepi.¹³ Pri tem je posebej pomemben dosežen institucionalni razvoj glede ustanavljanja t. i. R2P kontaktnih točk (*R2P focal points*), ki so povezane v mrežo kontaktnih točk (do danes jih je imenovalo že 51 držav z vseh regij sveta,¹⁴

¹⁰ Pojasnilo tristebrne strukture izhaja predvsem iz prvega poročila generalnega sekretarja OZN o R2P iz leta 2009 (A/63/677).

¹¹ Vsa, razen etničnega čiščenja, ki ga je mogoče glede na naklep obravnavati v okviru genocida oziroma hudodelstev zoper človečnost, so tudi mednarodnopravno opredeljena in urejen pregon zločincev, obravnava česar pa bi preseгла omejitve tega prispevka. Več o tem glej npr. Sancin (2010: 110–121).

¹² Več o tem glej npr. Ščuka (2014).

¹³ Za razpravo o tem vprašanju glej tudi Martin (2011).

¹⁴ Države, ki so že imenovalе kontaktno točko za R2P, so: Albanija, Angola, Argentina, Avstralija, Avstrija, Belgija, Bosna in Hercegovina, Bocvana, Bolgarija, Čile, Kostarika, Slonokoščena obala, Hrvaška,

kontaktno točko pa je v letu 2015 imenovala tudi Evropska unija).¹⁵ Države morajo za uspešno spopadanje z R2P situacijami vzpostaviti delujoče mehanizme zgodnjega opozarjanja in izgraditi zmogljivosti naslavljanja kritičnih pojavov,¹⁶ tako individualno, kot tudi v sodelovanju z mednarodno skupnostjo, kar je bistvo drugega stebra. Pri tem je posebej pomembno tudi sodelovanje v okviru regionalnih in subregionalnih mednarodnih organizacij,¹⁷ v Evropi, še posebej v okviru Evropske unije, Sveta Evrope, Organizacije za varnost in sodelovanje v Evropi ter nenazadnje tudi NATO.

Srčika pozornosti glede R2P pa nedvomno ostaja njegov tretji steber.¹⁸ Opozoriti velja, da države članice v Sklepnem dokumentu niso sprejele zaveze za izvedbo kolektivnih ukrepov, temveč potrdile zgolj svojo pripravljenost sprejeti druge ukrepe,¹⁹ a šele, če bi ugotovile, da je dosežen visoko zastavljen prag, saj mora biti nezmožnost ščitenja lastnega prebivalstva ne zgolj izkazana, ampak očitna, torej vsem znana in javna, kar je v praksi težko ugotavljati. Tudi v zvezi z zastavljenim pragom "očitnega neščitenja" (*manifestly failing*) lastnega prebivalstva v literaturi in praksi pogosto prihaja do zamenjav s standardom, ki ga je v svojem poročilu predlagal ICISS, t. j., ko država dejansko ne zmore ali noče zaščititi prebivalstva pred grozodejstvi, ki je drugačen in bolj poznan iz Rimskega statuta Mednarodnega kazenskega sodišča glede komplementarne pristojnosti sodišča (17. člen, Ur. l. RS št. 101/2001 – MP, št. 29/01). Sprejeti standard "očitnega neščitenja" je zahtevnejši od subjektivne ocene o pripravljenosti države za zaščito in tako državam nudi večjo zaščito pred neutemeljenimi posegi v njihovo suverenost, prav tako pa je ustrežnejši z vidika drugega stebra odgovornosti zaščititi, ki predvideva pomoč mednarodne skupnosti državi, ki sama ne zmore zaščititi lastnega prebivalstva.²⁰

Tudi tretji steber R2P črpa iz že obstoječih pravnih in institucionalnih struktur v okviru OZN. Države članice OZN namreč niso sprejele priporočil

Češka republika, Demokratična republika Kongo, Danska, Finska, Francija, Gruzija, Nemčija, Gana, Grčija, Gvatemala, Gvineja, Madžarska, Irska, Italija, Japonska, Jordanija, Liberija, Liechtenstein, Litva, Luxemburg, Črna Gora, Mozambik, Nizozemska, Nova Zelandija, Paragvaj, Poljska, Portugalska, Katar, Republika Koreja, Ruanda, Sierra Leone, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Urugvaj, Združeno kraljestvo in Združene države Amerike.

¹⁵ *Pobudo za ustanavljanje kontaktnih točk sta podali Danska in Gana, v sodelovanju z Globalnim centrom za R2P septembra 2010, do danes pa so bili organizirani že štirje globalni in dva regionalna sestanka kontaktnih točk (slednja dva v Sloveniji). Podrobnosti o vlogi kontaktnih točk dostopne prek http://www.globalr2p.org/our_work/r2p_focal_points (27. januar 2016).*

¹⁶ *S tem se ukvarja tudi drugo poročilo generalnega sekretarja OZN o R2P (A/64/864).*

¹⁷ *To problematiko naslavlja tretje poročilo generalnega sekretarja OZN o R2P (A/65/877-S/2011/393).*

¹⁸ *O tem glej tudi Cunliffe (2011); Genser in Collier (2012).*

¹⁹ *S tem se ukvarja šesto poročilo generalnega sekretarja OZN o R2P (A/68/947-S/2014/449).*

²⁰ *Več o tej problematiki glej Gallagher (2014).*

ICISS, Visokega panela in generalnega sekretarja OZN Annana glede meril za intervencijo, zaveze stalnih članic za odrek uporabi pravice veta v R2P situacijah, predhodnega indikativnega glasovanja v VS OZN, kar pomeni velik izziv za učinkovito operacionalizacijo R2P v praksi. Čeprav besedilo Sklepnega dokumenta glede R2P ne spreminja vsebine določb UL OZN, ki opredeljujejo pristojnosti VS, pa nekateri menijo, da vseeno pomeni močan poziv VS, da uporabi svoja pooblastila in zaščiti ogroženo prebivalstvo pred štirimi grozodejstvi (Türk, 2015: 83).

Prav vprašanje avtorizacije prisilnih ukrepov, med temi pa predvsem uporabe oborožene sile, ki naj bi bila skladno z R2P vedno skrajni ukrep, je pogosto v praksi in doktrinarnih razpravah (Thakur, 2011; Thakur in Maley, 2015) eno osrednjih vprašanj R2P, zaradi česar ga mnogi zmotno enačijo s humanitarno intervencijo v novih oblačilih.²¹ Ukrepanje v primeru Libijske krize leta 2011 je sprožilo številna vprašanja glede implementacije R2P, saj so si države članice NATO, ki so izvedle intervencijo in del preostale mednarodne skupnosti drugače razlagale obseg mandata, ki ga je podelil VS OZN v resoluciji 1973 glede zaščite civilnega prebivalstva – R2P namreč ne pomeni splošne avtorizacije za zamenjavo režima (Sancin, 2011, Debernardi, 2013).²² Težko doseženi konsenz glede podpore uveljavljanju R2P v praksi je tako pomagala reševati tudi pobuda Brazilije, ki jo je nasloвила Odgovornost med zaščito (*Responsibility while Protecting*) (Jernejčič, 2014).

Prav tako besedilo 139. odstavka Sklepnega dokumenta ne pojasni, kaj je mišljeno s pravočasnimi in odločnimi kolektivnimi ukrepi.²³ Nesporno je le, da morajo biti sprejeti prek VS, v skladu z Ustanovno listino, vključno s VII. poglavjem, na podlagi vsakega posameznega primera ter, kadar je to primerno, v sodelovanju z ustreznimi regionalnimi organizacijami (Massingham, 2009). Uporaba termina prek (angl. *through*), namesto dikcije “z avtorizacijo VS OZN” teoretično odpira doktrinarno vprašanje, ali predložitev situacije VS OZN, ki pa (zaradi veta katere od stalnih članic) ne bi sprejel resolucije, zadosti zahtevi po ravnanju prek tega organa, kar pomenilo, da bi lahko morda o priporočilih za uporabo prisilnih sredstev teoretično odločala tudi Generalna skupščina OZN (GS OZN) na svoji izredni njuni seji na podlagi resolucije Združeni za mir (resolucija *Uniting for Peace* (A/RES/377(V))). Zanimiva doktrinarna razprava (Kuwali, 2011; Veber, 2015) spremlja tudi morebitno uporabo odstavka h) 4. člena ustanovitvenega akta

²¹ Za kritiko R2P glej npr. Hehir (2012).

²² Stališča nestalnih članic OZN o libijski situaciji zanimivo pojasnjuje knjiga *The Responsibility to Protect – From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers* (2012).

²³ S tem se ukvarja četrto poročilo generalnega sekretarja OZN o R2P iz leta 2012 z naslovom *Responsibility to Protect – Timely and Decisive Response* (A/66/874–S/2012/578).

Afriške unije, ki izrecno govori o možnosti intervencije Afriške unije v njene države članice v primeru genocida, vojnih hudodelstev in hudodelstev zoper človečnost, brez omembe predhodne avtorizacije VS OZN.

V krizni situaciji v Siriji sta dve stalni članici VS OZN (Rusija in Kitajska) že štirikrat uporabili veto, kar preprečuje sankcioniranje hudodelstev zoper človečnost in vojnih hudodelstev, ki se že skoraj nezaslišanih 5 let vršijo nad sirijskim prebivalstvom.²⁴ To nedvomno vpliva tudi na evropsko begunsko krizo, ki je dosegla izjemne razsežnosti v letu 2015 in se še nadaljuje. Uporaba veta nedvomno zmanjšuje legitimnost VS OZN, ščiti zločince pred odgovornostjo in vodi v izgubo premnogih nedolžnih življenj. Tudi zato se v zadnjem času krepi podpora neuporabi veta v situacijah R2P, zlasti na podlagi pobude Francije, stalne članice VS OZN, ki se ji je v letu 2015 pridružila tudi Mehika, in ki ostale stalne članice poziva k sklenitvi "gentlemenskega dogovora" o neuporabi veta v primeru množičnih grozodejstev pod okriljem R2P.²⁵ V tem pogledu je pomemben tudi prispevek skupine *Accountability, Coherence and Transparency* (ACT), ki je julija 2015 pripravila kodeks ravnanja (*Code of Conduct regarding Security Council action against genocide, crimes against humanity and war crimes*), ki vse države članice VS OZN (stalne in nestalne) poziva, naj ne glasujejo proti sprejemu verodostojne resolucije, ki lahko prepreči ali zaustavi množična grozodejstva.²⁶

Popoln uspeh R2P bi bil dosežen šele takrat, ko na dnevnem redu organov OZN ne bi bilo več situacij, kjer grozijo ali se odvijajo množična grozodejstva. Prav zato je preprečitev izjemnega pomena za operacionalizacijo R2P,²⁷ kar ga tudi v bistvenem ločuje od koncepta humanitarne intervencije, ki se nanaša zgolj na fazo reakcije. A praksa žal kaže, da preprečitev ni vedno uspešna, včasih pa je ta faza zamujena.²⁸

Na ravni OZN se s problematiko R2P, poleg generalnega sekretarja OZN, med poglavitnimi organi OZN redno ukvarjata tako GS,²⁹ kot tudi

²⁴ Glej tudi Murray in McKay (2014).

²⁵ Glej politično deklaracijo, ki je bila predstavljena na 70. Zasedanju generalne skupščine OZN, prek <http://www.globalr2p.org/media/files/2015-07-31-veto-political-declaration-final-eng.pdf> (29. januar 2016), ki jo je podprlo že 86 držav članic OZN – seznam je dostopen prek <http://www.globalr2p.org/media/files/political-declaration-supporters.pdf> (29. januar 2016).

²⁶ Kodeks, ki je dostopen prek <http://www.globalr2p.org/media/files/2015-09-01-sc-code-of-conduct-atrocity-rev-2015-10-23.pdf> (29. januar 2016), je podpisalo že 105 držav članic in Palestina kot opazovalka OZN. Seznam je dostopen prek <http://www.globalr2p.org/media/files/coc-signatories.pdf> (29. januar 2016).

²⁷ S tem se ukvarja peto poročilo generalnega sekretarja OZN o R2P (A/67/929-S/2013/399).

²⁸ Za mednarodnopravne in politične analize glede uveljavljanja R2P v konkretnih situacijah glej Evans (2008); Sancin (2010); Bellamy (2011); Horvat (2013); Kemp, Popovski in Thakur (2011); Mani in Weiss (2011); Spreitzer (2013).

²⁹ GS OZN redno organizira tematske razprave o R2P. Poleg splošne razprave leta 2009 se je tako do danes zvrstilo že sedem neformalnih interaktivnih dialogov. Več o tem prek <http://www.globalr2p.org/resources/897> (29. januar 2016).

VS³⁰. Glede posebnih aktivnosti sekretariata je v 140. odstavku Sklepnega dokumenta določeno, da države članice v celoti podpirajo poslanstvo Posebnega svetovalca generalnega sekretarja OZN za preprečevanje genocida. Prav glede slednjega velja omeniti, da je bila kasneje, leta 2007, ustanovljena še funkcija Posebnega svetovalca generalnega sekretarja OZN za odgovornost zaščiti,³¹ ki se osredotoča na razvoj konceptualnih, političnih, institucionalnih in operativnih vidikov R2P. Z namenom izogibanja podvajanju in učinkovite porabe sredstev (pisarna posebnega svetovalca za R2P iz proračuna OZN namreč sploh ni imela namenjenih sredstev) je generalni sekretar OZN obe funkciji združil pod eno pisarno posebnega svetovalca za preprečevanje genocida.³² Izziv OZN, ki ostaja še nenaslovljen, je, kako zagotoviti dodatna sredstva za učinkovito delovanje zlasti institucije posebnega svetovalca za R2P (trenutno se zlasti s finančnega vidika izvajanje mandata še vedno precej opira na razne nevladne organizacije in fundacije).

Vloga Slovenije pri normativnem razvoju R2P in implementacija v praksi

Malo je znano, da je Slovenija odigrala veliko vlogo pri uveljavitvi R2P, saj je bila aktivna že v zgodnjih fazah njenega konceptualiziranja, ko so slovenski predstavniki izražali podporo humanemu posredovanju v situacijah množičnih kršitev človekovih pravic. Posebej velja omeniti, da se je tedanji predsednik Republike Slovenije, Milan Kučan, zavzel za posredovanje v človekoljubne namene že v svojem nastopu 7. septembra 2000 na Vrhu tisočletja OZN, predstavniki Slovenije pa v okviru OZN tudi redno podajajo izjave o odgovornosti zaščititi v splošnih razpravah Generalne skupščine in odprtih sejah VS OZN. Manj poznan, a izjemno pomemben prispevek Slovenije, je tudi vloga tedanjega slovenskega veleposlanika pri OZN, Romana Kirna, ki mu je bila, skupaj z Iftekhar Ahmedom Chowdhury-jem iz Bangladeša, zaupana naloga usklajevalca besedila odstavkov za Sklepni dokument vrha leta 2005 glede R2P (Sancin, 2010: 30). Vlada Republike Slovenije (RS) je

³⁰ VS OZN je sprejel že 30 resolucij, ki se sklicujejo na R2P, od tega 25 glede situacij v posameznih državah in regijah (S/RES/1653 (Great Lakes Region), S/RES/1970, S/RES/1973, S/RES/2016, S/RES/2040, S/RES/2095 (Libya), S/RES/1975 (Cote d'Ivoire), S/RES/1996, S/RES/2109, S/RES/2155, S/RES/2187, S/RES/2223 (South Sudan), S/RES/2014 (Yemen), S/RES/2085, S/RES/2100 (Mali), S/RES/2093 (Somalia), S/RES/2121, S/RES/2127, S/RES/2134, S/RES/2149 (Central African Republic), S/RES/2139, S/RES/2165 (Syria), S/RES/2211 (Democratic Republic of the Congo) in sedem tematskih (S/RES/1674 in S/RES/1894 (Protection of Civilians), S/RES/2117 (Small Arms and Light Weapons), S/RES/2150 (Prevention of Genocide), S/RES/2171 (Maintenance of international peace and security – Conflict prevention), S/RES/2185 (Role of Policing in UN Peacekeeping), S/RES/2220 (Small Arms).

³¹ Prvi posebni svetovalec je bil Edward C. Luck (2008–2012), leta 2013 pa je bila na to mesto imenovana Jennifer Welsh.

³² Glej dokumente S/2007/721, A/63/677 ter A/64/864.

svojo privrženost R2P potrdila tudi 17. oktobra 2012, ko je sprejela sklep o imenovanju kontaktne točke za R2P, ki usklajuje in zastopa stališča RS do R2P in skrbi za upoštevanje R2P pri odzivanju RS na krizna žarišča v mednarodni skupnosti in o svojem delu enkrat letno poroča Vladi RS.

Slovenija je aktivna članica Skupne prijateljev R2P. Kot do sedaj edina država na svetu je uspešno organizirala dva regionalna sestanka kontaktnih točk R2P (2013 in 2015), ki jima je sledila mednarodna interdisciplinarna znanstvena konferenca v organizaciji Pravne fakultete Univerze v Ljubljani, ki na bienalni ravni omogoča izmenjavo teoretičnih in strokovnih mnenj z vodilnimi svetovnimi strokovnjaki s področja R2P. Vzporedno z omenjenimi konferencami izhajajo tudi knjižni zborniki aktualnih prispevkov o R2P, s čimer slovenska strokovna javnost vstopa v neposreden dialog z mednarodno uveljavljenimi strokovnjaki na tem področju, že leta 2010 pa je bil pripravljen prvi izčrpen učbenik o R2P v enem od neuradnih jezikov OZN (Sancin, 2010; Luck, 2010: 12). Prispevek slovenske stroke je bil prepoznan tudi leta 2011, ko je bila na temo R2P sprožena serija razprav v Evropskem parlamentu (Sancin, 2011). Pričakovati je, da bo Slovenija še naprej dajala posebno pozornost R2P, saj je ta izrecno omenjena tudi v leta 2015 sprejeti slovenski strategiji zunanje politike.

Sklep

R2P se ob svojem prvem desetletju, če štejemo od sprejema poročila ICISS leta 2001 (Serrano, 2011; Sharma, 2011; Luck, 2011; Orford 2011) ali glede na uradni sprejem Sklepnega dokumenta leta 2005 (Sancin, 2015), sooča s številnimi izzivi. Nedvomno največji izziv R2P pomenijo situacije, kjer prebivalstvo hudo in množično trpi, mednarodna skupnost pa ostaja pasivna, z ali brez izgovora na pomanjkanje privolitve za sprejem prisilnih ukrepov VS OZN. Dejstvo je, da se države odzovejo tudi (včasih predvsem) zardi lastnih interesov, zato je tudi ustrezna mednarodnopravna podlaga za učinkovito ukrepanje (avtorizacija VS OZN), posledica ocen, ki so jih države članice VS OZN sprejele, da je delovanje v interesu vseh, ki so glasovale za sprejem resolucije. Vsi predlogi, da se stalne članice vzdržijo svoje pravice do uporabe veta v situacijah množičnih grozodejstev, oziroma da članice VS OZN ne glasujejo proti sprejemu odločitev v tovrstnih situacijah, tako lahko v primeru uspeha nedvomno vodijo do napredka, a ne rešujejo situacij, ko zaradi pomanjkanja nacionalnega interesa enostavno ne bo dovolj pozitivnih glasov (potrebnih je 9 od 15) za sprejem hitrih nujnih ukrepov.

Dodatni izziv predstavlja razpoložljivost oboroženih sil in materialnih virov za učinkovito ukrepanje, kar je še zlasti v Evropi pod drobnogledom, saj tudi naslavlja krizne begunske problematike (ki pa je, tragično, v svojem bistvu pravzaprav neposredna posledica neuspešne implementacije

R2P na konfliktnih območjih) zahteva izjemen dodaten angažma vseh prizadetih držav.

Pri uveljavljanju R2P gre opaziti vse večjo prepletenost in soodvisnost nacionalnih, regionalnih in globalnih naporov. Zato je nujno zagotoviti legitimnost in verodostojnost sprejetih strategij in politik za preprečevanje štirih grozodejstev iz okvira R2P. Naslavljanje R2P situacij je vitalnega pomena in zahteva trajnostno delovanje. Zadnje poročilo Generalnega sekretarja OZN o R2P julija 2015 izpostavlja šest ključnih prioritet za naslednje desetletje: (1) opozarjanje na politično zavezo za zaščito prebivalstva pred grozodejstvi na nacionalni, regionalni in globalni ravni, (2) izpostavljanje preprečevanja (prevencije) kot osrednjega vidika odgovornosti zaščititi, (3) pojasnjevanje in širjenje možnosti za hiter in učinkovit odziv, (4) naslavljanje ponovitvene nevarnosti, (5) krepitev regionalnih akcij preprečevanja in odzivanja na grozodejstva in (6) krepitev mednarodnih mrež, namenjenih preprečevanju genocida in odgovornosti zaščititi (A/69/981-S/2015/500).

Še posebej je pomembno, da akterji, odgovorni za operacionalizacijo R2P, izkazujejo otipljive rezultate na nacionalni ravni, pri svojem delovanju izhajajo iz splošno sprejete in strokovno utemeljene delovne terminologije, spodbujajo razvoj mehanizmov osveščanja javnosti in izobraževanja na vseh stopnjah, širijo krog akterjev in njegov profil, da se zagotovi vključenost vseh deležnikov, se povezujejo v različne regionalne in globalne povezave, mreže, sodelujejo pri organizaciji skupnih usposabljanj in razvoja politik, predvsem pa zagotavljajo trajnost vseh naporov s pomočjo zadostnih finančnih sredstev, znanja in potrebne infrastrukture.

Ključnega pomena je izgradnja nacionalnih mehanizmov preprečevanja grozodejstev, kar vpliva tudi na možnost učinkovite izvedbe ukrepov, sprejetih na globalni ravni. Na mednarodni ravni je treba vse deležnike ves čas nagovarjati k razvoju nacionalnih zmogljivosti, predvsem pa ponuditi primere dobre prakse, za kar ima Slovenija nedvomno izjemno dober, a še ne do konca izkoriščen potencial. Predvsem se zdi, da bi bilo možno še širše odpreti vrata tudi sodelovanju tako z vladami držav izrazitih podpornic R2P, ki so prek svojih veleposlaništev zastopane v Sloveniji (npr. Nizozemska), kot tudi z mednarodnimi nevladnimi organizacijami, ki so aktivne na področju uveljavljanja R2P, kar bi lahko pripeljalo do še večjih večjih sinergij.

Izziv ostaja tudi nadaljevanje procesa imenovanja R2P kontaktnih točk, ki redno izmenjujejo informacije, gradijo medsebojno zaupanje in zbirajo znanje in izkušnje.³³ Vse to lahko namreč pripomore k strateškemu načrtovanju nadaljnjih ukrepov na vseh ravneh.

³³ Primer takega povezovanja je "Global Action Against Mass Atrocity Crimes" (GAAMAC), državno vodena pobuda, usmerjena v prevencijo na nacionalnem in regionalnem nivoju, ki deluje kot platforma za izmenjavo in širjenje znanj in dobrih praks. Več prek <http://www.gaamac.org/> (29. januar 2016).

Ob upoštevanju čedalje večjih sodobnih izzivov, ki jih za ogroženo prebivalstvo pomeni delovanje različnih nedržavnih akterjev (npr. ISIS, Al-Shabaab in Boko Haram), se kot posebej problematična kaže leta 2005 sprejeta državocentrična zasnova R2P, saj naslavlja zgolj odgovornosti držav, ne pa odgovornosti nedržavnih akterjev, ki ponekod vršijo dejanski nadzor nad prizadetim prebivalstvom, po drugi strani pa bi lahko imeli na primer ključno vlogo tudi pri nujenju pomoči za zaščito prebivalstva, a jih R2P, kot je bil zasnovan leta 2005, ne zajame. O tej problematiki že potekajo pogovori tudi na ravni VS OZN.³⁴

Omembe vreden je tudi razvoj koncepta t.i. individualne odgovornosti zaščititi, ki ga je na konferenci Pravne fakultete v Ljubljani, na temo "Responsibility to Protect in Theory in Practice", leta 2013 predstavil nekdanji posebni poročevalec generalnega sekretarja OZN za R2P, Edward C. Luck, ki še vedno deluje na tem področju (Luck in Luck Zaret, 2015).

Izjemnega pomena za implementacijo R2P ostaja prispevek civilne družbe, ki deluje mobilizacijsko v mnogih državah, kot tudi prek mednarodnih povezav, pri čemer velja posebej izpostaviti Globalni center za odgovornost zaščititi³⁵ in Mednarodno koalicijo za odgovornost zaščititi³⁶, pa tudi GAAMAC³⁷, čedalje bolj prepoznaven *Asia Pacific Centre for the Responsibility to Protect*³⁸ ter, bližje Sloveniji, *Budapest Centre for the international prevention of genocide and mass atrocities*³⁹. Njihove ocene so lahko odločilne pri preprečevanju nevarnosti zlorabe R2P. Tudi retorika R2P namreč lahko postane cenen terminološki prijem za upravičevanje sicer protipravne vojaške akcije (Türk, 2010: 9), kot kažeta primera ruske intervencije v Gruzijo in protipravna ruska priključitev dela ukrajinskega ozemlja na Krimskem polotoku.

Na koncu, a ne povsem zanemarljivo, ostaja odprto tudi vprašanje pravne kvalifikacije R2P. Ob njegovem snovanju je bilo govora predvsem o doktrini. Nato je generalni sekretar OZN v svojih poročilih sprva uporabljal termin normativni koncept, v zadnjih poročilih pa je dosledno govora o načelu, pri čemer ni pojasnjeno, za kakšno načelo, pravno ali politično, naj bi šlo. Nekateri, zlasti nevladne mednarodne organizacije (kot je *International*

³⁴ Glej npr. nagovor Nizozemske v imenu Skupine držav prijateljic R2P in nagovor nekdanjega posebnega svetovalca za R2P Edwarda C. Lucka VS OZN v okviru Arria formula sestanka na temo "Responsibility to Protect and Non-State Actors", prek <http://www.globalr2p.org/media/files/151214-r2p-and-nonstate-actors-arria-formula-uns-meeting-final-draft-151211.pdf> in <http://www.globalr2p.org/media/files/state-ment-by-dr-ed-luck-international-advisory-board-global-centre-for-the-responsibility-to-protect-1-1.pdf> (29. januar 2016).

³⁵ Dostopno prek <http://www.globalr2p.org/> (29. januar 2016).

³⁶ Dostopno prek <http://www.responsibilitytoprotect.org/> (29. januar 2016).

³⁷ Dostopno prek <http://www.gaamac.org/> (29. januar 2016).

³⁸ Dostopno prek <http://r2pasiapacific.org/> (29. januar 2016).

³⁹ Dostopno prek <http://www.genocideprevention.eu/> (29. januar 2016).

Coalition for the Responsibility to Protect – ICRtoP), pa govorijo o R2P celo kot o normi.⁴⁰ Zdi se, da deset let (ne)implementacije v praksi še ne ponuja prepričljivih dokazov o oblikovanju novega mednarodnopravnega pravila, nedvomno pa utrjuje že sprejeto mednarodno pravo in omogoča razmisleke o novih vidikih pravno sprejemljivih razlag veljavnih mednarodnopravnih pravil in načel. Kot izziv sicer še vedno ostaja pravilna uporaba v Sklepnm dokumentu sprejete terminologije, saj ima lahko morebitna “terminološka zloraba” pomembne vsebinske posledice na razumevanje vsebine in praktične implementacije R2P. Zato je nujno zagovarjati in spodbujati uporabo konsenzualno potrjenega besedila v Sklepnm dokumentu – z namenom, reševati človeška življenja.

LITERATURA

- Abiew, Francis (2010): *Humanitarian Intervention and the Responsibility to Protect: Redefining a Role for “Kind-hearted Gunmen”*. *Criminal Justice Ethics* 29 (2): 93–109.
- Annan, Kofi (2005): *In larger freedom: towards development, security and human rights for all* (2005), Report of the Secretary-General, A/59/2005. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/270/78/PDF/N0527078.pdf?OpenElement> (15. december 2015).
- Bellamy, Alex J. (2011): *Global Politics and the Responsibility to Protect, From words to deeds*. New York: Routledge.
- Bellamy, Alex J., Davies, Sara E. in Luke Glanville (ur.) (2011): *The Responsibility to Protect and International Law*. Leiden in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Chan, Phil C.W. (2013): *A keen observer of the international rule of law? International law in China’s voting behaviour and argumentation in the United Nations Security Council*. *Leiden Journal of International Law* 26(4): 875–907.
- Cunliffe, Philip (ur.) (2010): *Dangerous duties: power, paternalism and the “responsibility to protect”*. *Review of International Studies* (36): 79–96.
- Cunliffe, Philip, ur. (2011): *Critical Perspectives on the Responsibility to Protect, Interrogating theory and practice*. London in New York: Routledge.
- Debernardi, Denise (2013): *Mednarodnopravna analiza posredovanja v Libiji v letu 2011 s posebnim ozirom na odgovornost zaščititi*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Deng, Francis M. (2011): *Divided Nations and the Challenges of Protection*. *Global Responsibility to Protect* (3): 438–450.
- Eaton, Jonah (2011): *An Emerging Norm? Determining the meaning and legal status of the Responsibility to Protect*. *Michigan Journal of International Law* 32 (4): 765–804.
- Evans, Gareth (2008): *The Responsibility to Protect, Ending Mass Atrocity Crimes Once and For All*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press.
- Gallagher, Adrian (2014): *What constitutes a ‘Manifest Failing’? Ambiguous and*

⁴⁰ O naravi R2P in stališču, da gre za pravno načelo in morda celo pravno pravilo in *statu nascendi* glej npr. Tomič (2011); Bellamy, Davies in Glanville (2011).

- inconsistent terminology and the Responsibility to Protect. *International Relations* 28 (4): 428–444.
- Gallagher, Adrian (2014): Syria and the indicators of a 'manifest failing'. *The International Journal of Human Rights* 18 (1): 1–19.
- Genser, Jared in Irwin Cotler (ur.) (2012): *The Responsibility to Protect, The promise of stopping mass atrocities in our time*. New York: Oxford University Press.
- Hehir, Aidan (2012): *The Responsibility to Protect: Rhetoric, reality and the future of humanitarian intervention*. New York: Palgrave Macmillan.
- Henderson, Christian (2011): International Measures for the Protection of civilians in Libya and Cote d'Ivoire. *International & Comparative Law Quarterly* 60 (3): 767–778.
- Horvat, Andrej (2013): *Odgovornost zaščititi v Maliju*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Jernejčič, Tajda (2014): *Odgovornost med zaščito*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Kemp, Walter, Veselin Popovski, Ramesh Thakur (ur.) (2011): *Blood and borders: The responsibility to protect and the problem of the kin-state*. Tokio, New York in Pariz: United Nations University Press.
- Kuwali, Dan (2011): *The Responsibility to Protect: Implementation of Article 4(h) Intervention*. Leiden in Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Luck, Edward C. (2010): *Spremna beseda (Foreword)*. V *Lokalni zločinci – Univerzalni zločini: Odgovornost zaščititi*, ur. Sancin Vasilka, 11–17. Ljubljana: GV Založba.
- Luck, Edward C. (2011): *The Responsibility to Protect: The First Decade*. *Global Responsibility to Protect* (3): 387–399.
- Luck, Edward C. Luck in Dana Luck Zaret (2015): *The Individual Responsibility to Protect*. V *Reconstructing Atrocity Prevention*, ur. Rosenberg Sheri P., Galis Tibi in Zucker Alex, 207–248. New York: Cambridge University Press.
- Mani, Rama in Thomas G. Weiss (ur.) (2011): *Responsibility to protect, Cultural perspectives in the global South*. London in New York: Routledge.
- Martin, Stevie (2011): *Sovereignty and the Responsibility to Protect: Mutually Exclusive or Codependent?* *Griffith Law Review* 20 (1): 153–187.
- Massingham, Eve (2009): *Military intervention for humanitarian purposes: does the Responsibility to protect doctrine advance the legality of the use of force for humanitarian ends?* *International Review of the Red Cross* 91 (876): 803–831.
- Mrdaković, Nenad (2009): *Doktrina odgovornosti zaščititi in njeno uveljavljanje v mednarodnem pravu*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Murray, Robert W. in Alasdair McKay (ur.) (2014): *Into the Eleventh Hour: R2P, Syria and Humanitarianism in Crisis*. Bristol: E-International Relations. Dostopno prek <http://www.e-ir.info/wp-content/uploads/R2P-Syria-and-Humanitarianism-in-Crisis-E-IR.pdf> (11. januar 2016).
- Orford, Anne (2011): *From Promise to Practice? The Legal Significance of the Responsibility to Protect Concept*. *Global Responsibility to Protect* (3): 400–424.
- Pattison, James (2010): *Humanitarian Intervention and the Responsibility to protect, Who Should Intervene?* New York: Oxford University Press.

- Sancin, Vasilka (ur.) (2010): *Lokalni zločinci – Univerzalni zločini: Odgovornost zaščititi*. Ljubljana: GV Založba.
- Sancin, Vasilka (2011): Briefing Paper on “Responsibility to protect”«. Dostopno prek http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/droi/dv/201/201106/20110614_309r2pep_en.pdf (20. januar 2016).
- Sancin, Vasilka (2012): The responsibility to protect: a multidimensional global and universal concept. *Pravni zbornik: časopis za pravna i društvena pitanja* (3/4): 211–230.
- Sancin, Vasilka (2013): Odgovornost zaščititi v teoriji in praksi. *Pravna praksa* 32 (15): 29.
- Sancin, Vasilka, Kovič Dine, Maša (ur.) (2013): *Responsibility to Protect in Theory and Practice*. Ljubljana: GV Založba.
- Sancin, Vasilka (ur.) (2015): *Responsibility to Protect: Where Do We Stand Ten Years After?* Ljubljana: Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani.
- Serrano, Monica (2011): The Responsibility to Protect and its Critics: Explaining the Consensus. *Global Responsibility to Protect* (3): 425–437.
- Sharma, Serena K. (2011): RtoP at Ten Years. *Global Responsibility to Protect* (3): 383–386.
- Spreitzer, Nina (2013): *Nov izziv za odgovornost zaščititi: primer Sirije*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Ščuka, Mateja (2014): *Odgovornost obnove kot zaključna faza odgovornosti zaščititi*. Diplomaska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Thakur, Ramesh (2011): *The Responsibility to Protect, Norms, laws and the use of force in international politics*. New York: Routledge.
- Thakur, Ramesh in William Maley (ur.) (2015): *Theorising the Responsibility to Protect*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tomič, Eva (2011): *Odgovornost zaščititi: novo mednarodnopravno pravilo in statu nascendi?* Magistrska naloga. Ljubljana: Pravna fakulteta.
- Türk, Danilo (2010): Predgovor. V *Lokalni zločinci – Univerzalni zločini: Odgovornost zaščititi*, ur. Sancin Vasilka, 7–10. Ljubljana: GV Založba.
- Türk, Danilo (2015): *Temelji mednarodnega prava, 2. pregledana in dopolnjena izdaja*. Ljubljana: GV Založba.
- Veber, Maruša (2015): African Union’s Implementation of the Three R2P’s Pillars. V *Responsibility to Protect: Where Do We Stand Ten Years After?*, ur. Sancin Vasilka, 285–302. Ljubljana: Pravna fakulteta, Univerza v Ljubljani.

VIRI

- Fifth Meeting of the Global Network of R2P Focal Points (2015). Madrid, Spain, June. Dostopno prek <http://www.globalr2p.org/media/files/r2p-focal-points-2015-meeting-summary.pdf> (26. januar 2016).
- ICISS (2001): *The Responsibility to Protect: Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty*. Ottawa: International Development Research Centre. Dostopno prek <http://responsibilitytoprotect.org/ICISS%20Report.pdf> (15. januar 2016).
- Independent International Commission on Kosovo (2000): *The Kosovo report*.

- New York: Oxford University Press. Dostopno prek <http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/6D26FF88119644CFC1256989005CD392-thekosovoreport.pdf> (20. december 2015).
- A more secure world: Our shared responsibility (2004), Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change, United Nations. Dostopno prek http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (15. december 2015).
- The Responsibility to Protect – From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers (2012): Johannesburg: HSF, ISS, KAS & SAIIA.
- The Responsibility to Protect in the Next Decade, 46th United Nations Issues Conference (2015): Policy Dialogue Brief. May. Dostopno prek <http://www.stanley-foundation.org/resources.cfm?id=559> (27. januar 2016).
- We the peoples: the role of the United Nations in the twenty-first century (2000). Report of the Secretary-General, UN Doc. A/54/2000. Dostopno prek <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/un/unpan000923.pdf> (20. december 2015).
- World Summit Outcome Document (2005). A/RES/60/1.